

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Richardsen og -Mandens Hverv & Kjøbenhavn. Helt.

C.A. Böttcher - Buleg.

C.W. Tønder & Søn - Helt og Helt Helt.

MARIENBORG
paa Møu, opført 1853-55.

MARIENBORG

paa Møn, opført 1853-55.

En Mil sydvest for Stege og ligeledes omtrent en Mil fra Fjergestederne Koster og Grønsund ligger Herregaarden Marienborg i Præsto Amt, Monbo Herred og Damsholte Sogn. En smuk firradet almestres Allé af 800 Alens Længde fører fra Landevejen op til Gaarden. Denne er lavt liggende, men er til de tre Sider omgivet af Kæmpehøje og Smaabakker, hvilke tildels ere flodklædte og give Landskabet et meget malerisk Udseende. Flere af Kæmpehøjene ere udgravne, og af dem er især Noddinghøj mærkelig, da deri findes to smukke rummelige Gravkamre ved Siden af hinanden. Ved Gaardens søvrige Dyrerave begynder Nodding Sø med rigt Løvefær; den strækker sig omtrent en halv Mil imod Nord. Paa denne Kant er Omegnen flad, og her har man et flønt Skue over til Sællands fløvrigt Kyst og til de mange Smaaeser, der ligge imellem Sælland og Møn; af disse hører Vorren-Banke til Marienborg.

Paa det Sted, hvor Marienborg nu ligger, stode i Aaret 1645 to af Kronens Jæstegaarde, der havde Navnet Nygaard og senere udgjorde en Gaard. Denne Gaard gav Kong Frederik den tredje 1658 til Jakob Nielsen Danneberg for hans modige Tjensbetjening under Krigen med Sverige. Han var Underofficer, havde 1657 tjent som Adjutant ved Josias Rantzhaus Regiment og borte til de 2000 Nytttere, der i Følge den uheldige Fred i Roskilde 1658 bleve overgivne til Karl Gustav. Det lykkedes ham snart at vinde den svenske Higsamiral Wrangels Tillid, saa at denne tog ham i sin egen Tjeneste. Han kom om Bord paa et svensk Krigsskib paa 16 Kanoner, der skulde bringe noget af Higsamiralens Gods fra Kronborg til Sverige og fore 100—200 indfødte danske Soldater til en svensk Havn i Pommern. Disse bleve af Jakob Nielsen overtalte til Fjorening med ham at sætte sig i Besiddelse af Skibet, hvorpaa de forte det til Kjøbenhavn. Til Belønning for denne taale Daad fik Jakob Nielsen Udnævnelse til Ritmester og nogle Bøndergaarde og Bøvsieder paa Møn i Foraring som Hovedflod, Nygaard, Søgaard, Lundholm

og 2 Møllesteder m. m. Den hele Landgilde, han fik deraf, var: omt. 2 Speciesdaler i Penge, 19 Tdr. Havre, 4 Espr. Rug, 1½ Tde. Smør, 2 Kær, 2 Svin, 2 Gaar, 4 Lam, 5 Gæs, 12 Høns, 2 Senele Ug og 2 Ræs Hø, hvilket langt fra var nogen betydelig Indtægt. Det heder i Almindelighed, at han tillige blev adlet; men denne Angivelse er urigtig. Længe have hans Efterkommere ikke beholdt Nygaard, som derimod i Aaret 1685 eller 1686 blev indrettet til Bolig for en Mand, der har efterladt sig et rædselsfuldt Minde paa Den, den tyske Generallieutenant Samuel Christoffer v. Plessen, der som Overste over Hestgarden tillige var Amtmand paa Møn. Den Bolig, han her lod opføre, var en stor Bygning paa 150 Fag Hus med 68 Fag Vinduer og 8 Stofstene samt et Ridehus. Ved Bygningens Opførelse og Havens Indretning maatte Bønderne trække, og under dette Arbejde bleve de meget mishandlede. Men ikke alene ved denne Lejlighed bleve de uheldelige Bønder forurettede; thi „den onde Plessen“ udsugede dem paa alle mulige Maader, og hans Underbefalingsmand og Soldater traadte med Glæde i hans Fodspor. Saaledes bleve Garderne allevegne benyttede til at drive Hovfolkene til Arbejde, saa at disse tilsidst maatte give dem Korn, for dog at blive fri for deres Mishandlinger. Men imedens Generalen saaledes lod sine undergivne plage Bønderne, behandlede han selv disse hvarvede Soldater lige saa tyrannisk. Endelig vovede de at forsøge paa at faa et Klage overgivet til Kongen. Da i Aaret 1692 Hofprædikanten Dr. Peder Jespersen en Dag stod ved Alteret i Slotskirken, fandt han paa dette en Ansøgning til Kongen uden Underskrift. Den var indgiven i Hestgardens Navn og fuld af hule Klagemaal over den onde Misdart og Forurettelse. Soldaterne daglig maatte lide af sin Overste. Deres Klager fandt intet villigt Ore. Først 7 Aar senere, nogen Tid efter Frederik den fjerdes Negeringstiltrædelse, blev der gjort en Ende paa hans Tyranni. Julisten 1699 forlybte Brigader Nielsen Krabbe til Hverring ham Arrest og fratog ham tillige Dannebrogordenen

MARIENBORG

paa Møu, opført 1833-55.

Grunden hertil var hans skammelige Udfærd paa Møu; en alvorlig Undersøgelse fulgte og derefter en langvarig og vidtløftig Retsfag. Kort efter at have faaet sin Dom døde han 1704 i sit Fængsel i Kjøbenhavn. Imidlertid havde han dog ikke faaet Lov til at udøve sit Tyranni paa Møu længer end til Maj 1697; da blev endelig det nu aldeles forarmede lille Land befriet fra sine Plage-aander. Nygaard blev da igjen aftraadt til den Gæster, Amtmanden havde jaget derfra. Ikke længe efter overlod Frederik den fjerde Nygaard til Statsraad og Amtmand Kaspar Gottlob Moltke, der boede her indtil sin Død 1728. Under Christian den sjette maatte Kronprindsens Indling, den senere saa berømt Adam Gottlob Moltke, en kort Tid opholde sig paa Møu og fik da Bølg anvisst paa Nygaard. Her besøgte hans høje Belynder ham i Januar 1746. I øvrigt var Gaarden fra Kaspar Gottlob Moltkes Tid Embedsbolig for Møns Amtmand. Den sidste af disse, der i denne Egenskab boede paa Nygaard, var Frederik Christian v. Møsting. I hans Tid tog Regeringen den Bestiutning at sælge de store Gjenbomme, Kronen havde paa Møu, for at skaffe Penge til Beje, og Amtmanden maatte nu flytte derfra. Man henlagde en Del flere Jorder til Nygaard, der nu blev Hovedgaarden til Godset Nr. 1. Ved det den 19de September 1769 afholdte offentlige Salg blev Godset kjøbt af Jæsterne; men da de ikke saa sig i Stand til at skaffe saaban Borgen, som krævedes af Regeringen, der best vilde have nu Hæregaarde oprettede, inden næste Formiddag Kl. 10, blev hele Gjendommen atter opkraabt til Salg og blev da tilflaaet Caias Fleischer.

Denne Mand, der saaledes en kort Tid var Nygaards Ejer, opnaaede inden sin Død et anset Naam som Forfatter, især ved sit „Historjog til en Naturhistorie“ i 10 Dele. Han var født 1732 i Egidslevmagle i det daværende Korsør Amt, hvor hans Fader var Præst, blev Student 1749 fra Roskilde Skole og var derpaa i mange Aar Hører ved denne Skole. Han ovede sig, efter at have taget theologisk Examen, i at prædike; men da det havde lange Udsigter med hans Fremfærd, lagde han, der med sin Hustru levede i trange Aar, sig efter Vandbrug, og tilbød med egne Hænder dyrkede han en liden Jordlod, der hørte til Embedet, hvorpaa han snart lejede flere Marker og tilsidt kjøbte sig en liden Gaard. Imidlertid studerede han flittig Forsyndigheden, da han havde opgivet Haabet om Fremfærd som Theolog; men i Begyndelsen havde han intet Held med sine Ansøgninger om juridiske Embeder. Endelig blev han i Aaret

1764 Regimentskvartermester ved det søkandske Dragonregiment i Vordingborg, og dette Embede havde han, da han kjøbte Nygaard. Med Regimentet fulgte han 1771 til Kjøbenhavn, hvor det gjorde Tjeneste som Livgarde. Dets Øverste var Generalmajor Eichstädt, der som berømt spillede en Rolle ved Hofrevolutionen 1772, og ved denne Lejlighed har Fleischer ogsaa haft noget at beskille; thi han taler i forblommene Udtryk om, hvorledes han kom til at vife Livs og Blods Hazard, er det kongelige Hus skyldig, samt ytrer, at hvad han gjorde, var de højt kongelige Personer vel bekendt. Denne Tjenstfærdighed hidrog ikke lidet til hans senere Fremfærd. Næppe var han kommen hjem til sin Bopæl i Næstved, før han modtog et vigtigt Brev, hvilket efter hans eget Udsagn indeholdt Begyndelsen til megen Røje og Uro for ham og Fremmer af Bondestændens Frigjørelse fra Trældom, var de daværende Magthavere forhadte, havde ubivst for meget Brande af Kongens Skove til adskillige Embedsmænd. Dette Svært, der altsaa var det første Vidnesbyrd om, at hans oven omtalte Tjenester havde vundet Aasjæmselse, stude udfor en i al Hemmelighed, og hemmelig Indberetning derom afgives paa højere Steder. I Følge hans Indberetning blev der anlagt Sag imod Bøden; men denne blev efter flere Aars Forløb aldeles frifunden. Skønt Fleischer, der var Aktor i Sagen, i sin egen Levetidsberetning fremstiller sig som den, der uskyldig er bleven forbadt paa Grund af sit Forhold i denne Sag, naar han dog her i et toetydigt Vds. I den derom senere opkomne Bennesjede gif Fleischer saa vidt, at han endog angreb Bondestændens Beljører, den fortjente Deder og ibl. a. ytrede om denne og om de Forbedringer i Bødenes Aar, som foretoges i Struensees Tid: „Man kjendte Tyskeren, hvorfra diæse Krumpstring begyndte“; dette fremkaldte et tilbørligt Gjensvar fra Deder. Deuagtet paa Aar Fleischer, at han altid har været Bødenes ivrige Talsmand. Efter at have faaet Afked fra sit Embede, blev Fleischer 1774 Inspektør over det Arveprins Frederik tilhørende Jægerspris Gods, 6 Aar efter tillige Øverste-Inspektør ved Svov Akademi og 1781 Amtmand over Korsør og Andvordstov Amt. Men ligesom han sandsynligvis

MARIENBORG

paa Møn, opført 1853-55.

har haft Guldberg at takke for sin Opbeholdelse, saaledes fulgte ogsaa snart hans Afkedigelse, efter at han havde maattet overgive Statsstyrelsen i andre Hænder. Han mistede sit Embede 1785 og levede siden som Privatmand indtil sin Død 1804.

Forennet med Gleisfæder om Kjøbet af Nygaard var en Mand, der snart blev Gaardens egenlige Hjer. Det var den berøgtede Magnus Bering, bedre kendt under det adelige Navn Beringsskjold. Han var en Fremde af den naavkundige danske Verdensomsjeler i russisk Tjeneste Bering, var fød 1720 og blev Student fra Horsens Skole. I sin Ungdom drog han til Lybel, hvor han oprettede en Handel, men spillede snart Bankerot, dog kun til Stabe for sine Kreditorer. Kort Tid efter fik han af Regeringen i Kiel, det vil sige af den russiske Storfyrste, Udnævnelse til Hofraad og Adelsbrev under Navnet Beringsskjold. Da Storfyrsten derpaa var bleven Keiser under Navnet Peter den tredie, begav den ny Adelsmand sig til Petersborg under Paaskud af at ville gjøre Kejseren sin Opvartning, men i Virkeligheden for at udspjende hans umod Danmark farlige Planer og give den danske Regering Underretning derom, og til Belønning fik han en Pension. Han drog igjen til Rusland 1762, just da Krigen skulde til at afbryde imellem de to Stater. Men, efterdi han var bleven angiven som Espion, man siger endog som Espion for begge Parter, var han paa Hjemvejen nær ved at blive hængt i Königsberg og undgik Galgen istun ved Hjælp af en Forklæbning. Ved Kjøbet af Nygaard kom han snart i den samme Forlægenhed som Bønderne tidligere, da han ikke kunde opfylde de fastsatte Billaar; en Sum af 10,000 Rblr., som han netop skulde bruge til Udbetaling, maatte han anvende til at rede sig ud af en endnu værre Sag. En Handelsmand i Hamborg forfulgte ham for Retten i Anledning af, at han var gaaet i Borgen for en Banker i Berlin, og han kunde ikke forbyrde sig, da han havde faaet at vide, at Modpartens Sagfører havde skaffet sig en Afskrift af en væsentlig Dom, der var overgaaet ham nogle Aar i Forvejen i Hamborg paa Grund af Assurancefog. Som Godsejer viste han snart, hvad han førte i sit Skjold; han pinte og plagede Bønderne af Hjærtens Lyk og yrede rent ud, at de, der virkede for de slavnshundredes Frigjørelse, forløjente Døden. Paa Møn har man det Sagn, at den i hine Aar almægtige Struensee havde paatænkt at oprette Møn til et Grevskab for sig og derfor vilde saa vidt muligt tilintetgjøre de Salg af Godserne, som nylig havde fundet Sted, og at han derfor nu led Beringsskjold undgælde. Men deti gjør man ham højlig uret. Han

vilde tværtimod paa nogle af Kongedserne vove et alvorligt Forsøg paa at frigjøre Bøndestanden. Da der nu her viste sig en god Lejlighed til at unddrage adskillige Bønder fra en haardhjærtet Godsejers Tyranni, besluttede han at benytte den; men han gik herved frem paa sin sædvanlige fremfusende Maade. Strax udskædte han en Kabinetordre til den paagjældende, at han skulde flytte fra Gaarden; men Beringsskjold adlod ikke. Derfor paalagde han Kancelliet at sætte den updige under Generalskancellens Tiltale. Herimod gjorde Kancelliet bestemt Indsigelse, da der her ikke kunde være Tale om en Forbrydelse, og endelig blev Sagen overdragen til Amtmanden paa Møn. Beringsskjold blev nu i Juli 1771 sat fra Gjendommen. Med Grund klagede han over denne Fremfærd; thi i Billaarene for Salget bed det, at dersom Kjøberen ikke kunde opfylde den indgaaede Forpligtelse, skulde Godset sælges for hans Regning. Han vilde da maaske have opnaaet andre Betingelser og saaledes kunnet kjøbe det anden Gang. Da han nu desuden hørte, at man havde haft i Sinde at tiltale ham for Retten som Forbryder, fjendte hans Raseri ingen Grundfer. Efterdi han til Trods for sine vilde Lidenskaber havde et stort Herredømme over sig selv og var udrustet med store Gøner til at iagttage Menneskene og deres Usyn, var han som skabt for Mænster, og da han desuden ikke havde noget Middel, der kunde føre ham til det Maal han havde sat sig, blev han snart en for Struensees højt farlig Mand. Efter sine vel udførte Bedrifter den 17de Januar 1772 blev Beringsskjold hædret med Kammerherrenoglen og fik desuden en mere værdifuld Belønning. I det den 15de Juli 1775 udskædte ny Skjøde paa det mænske Gods sit han Skdrag af 20,000 Rblr. i den oprindelige Kjøbesum 64,413 Rblr., fordi „Godset ham fra Juli 1771 til Mars 1772 havde været betaget“. Dette Skjøde er imidlertid ikke udskædt til ham, men til den svenske Baron Niks Gyllenstjerna, som dog allerede i December f. A. har kjøbt Godset tilbage til hin, saa at Salget til Gyllenstjerna vist nok kun har fundet Sted for et Syns Skjød. Beringsskjold kaldte Gaarden, efter sin Hustru Marie Christine v. Kappeln, Marienborg. Til Lykke for Bønderne beholdt dog den raa og ondskabfulde Mand ikke Godset længer end til det følgende Aar. Han kjøbte derpaa 1777 Rønnebakholm i Seeland.

Kjøberen af Marienborg var Charles François Bossé de la Calmette, af en oprindelig fransk Slægt, der havde valgt sig et nyt Fædreland i Holland; som dette Lands Ministerresident var han kommen til Kjøben-

MARIENBORG

paa Møu, opført 1833—55.

havn i Aaret 1760. Han synes ikke synderlig at have søjselfat sig med Marienborg, og det var først under hans yngre Søn Gerhard Pierre Antoine Bossé de la Calmette, som tillige med sin ældre Broder Charles Louis, der døde ugift 1813 som Overkammerjunker, blev naturaliseret som dansk Adelsmand, at denne Ejendom, hvilken han arvede ved Faderens Død 1781, blev bedre bestyret. Fra 1797 til sin Død 1803 var han Mens sidste Amtmand. Han var Begehjersaad og Kammerherre og gift med Baron Iselins yngste Datter Anne Elisabeth, der døde 1805 i Geneve, hvorfra hendes Lig blev ført til Møu og bisat i Familiebegravelsen i Damsholte Kirke. Efter dem fik deres eneste Søn og Arving, Kammerherre Charles Reinhard Bossé de la Calmette alle deres Ejendomme. Da han selv hverken var Landmand eller havde Indsigt i Godsbestyrelsen, og havde at kæmpe med de tunge Tidforhold, gif Marienborg i hver Henseende tilbage, saa at han i Aaret 1817 saa sig nødt til at ansege om, at en Kommission maatte blive udnævnt til at varetage hans Sager. Dette Ønske blev opfyldt; men derved bleve Forholdene ikke bedre, og da han 1820 var afgaaet ved Døden uden at efterlade sig Livsarvinge, blev Marienborg med alt Tilliggende afhændet ved offentlig Salg. Kjøberen var den nuværende Ejer Hofjægermester P. A. Lutzein. Kjøbesummen 228,000 Aldr. Solv steg med den for Befæstning og Løbere særlig udredede Betaling til over 250,000 Aldr. Solv. Eiden den Tid er Ejendommen bleven meget forbedret.

Marienborgs ny og smukke treetages Hovedbygning er opført i Aarene 1853—1855 af den nuværende Ejer efter Arkitekt Walther's Tegning og under hans Ledelse. Det er en rigt udført, meget stærk Bygning i italiensk Stil, 110 Fod lang og 52 Fod dyb, med et 80 Fod højt skantet Laaru. Foran hele Stuehuset ud til Haven er der en af Kampsten opført Terræse, i Højde med 2den Etage, der afgiver en smuk Spadseregang med Udsigt hen over den flodrige Egn. En bred dobbelt Granittrappe fører ned i Haven. Paa Prospektet ses ligeledes, i Sraa Retning, Forsiden af det ældre af C. G. Moltke opførte enetages Stuehus. Ved et Galleri, der ikke kan ses paa Tegningen, ere disse to Bygninger forenede med hinanden. — De vidtloftige Uehuse danne flere Gaardstrøm og omgive Hovedbygningen.

Haven, der har et fladeindhold af 24 Tdr. Land, er en af de skønneste i Danmark og rig paa sjældne Træer og smukke Blomsterpartier. Den er anlagt af Amtmand G. P. A. de la Calmette, men tilbøjs forandret og udvidet af den nuværende Ejer, der forrige Aar har bygget et Driehus i den. I Forbindelse med Haven staar den 100 Tdr. Land store forhenværende Dyrkehøve, der er indbegnet til Fredklov og anlagt som Park.

Den nuværende Ejer har 1833—36 oprettet og opført Afbyggergaarden Egelykke, der ligger en Fjerdingvej sydøst for Marienborg. I Beregnet en Eng ved selve Hovedgaarden har Egelykke et Tilliggende af omtrent 350 Tdr. Land, der høre til Mens bedste Jorder. Marienborg har et Teglværk, som især søjselfattes med at brænde Affjvningstrør.

Marienborg tillige med Egelykke er spjdsat for 151 Tdr. 7 Eptr. 1 Fdd. 2¹/₄ Alb. Ager og Engs Hartkorn, og fladeindholdet er 1190 Tdr. Land Ager. 190 Tdr. Land Eng og over 100 Tdr. Land Mose. Selve Hovedgaarden har saaledes omt. 1100 Tdr. Land. Skovsklyden er 13 Tdr. 2 Eptr. 1 Fdd. 2¹/₄ Alb. Hartkorn, og Skovene udgjøre 625 Tdr. Land, hvoraf de 500 Tdr. Land ere blandet Bøge- og Egekov; i den øvrige Del er der ibl. a. en Aaletræspantage, anlagt af den nuværende Ejer.

Bøndergøbslet, med 484 Tdr. 7 Eptr. 1 Fdd. 2¹/₄ Alb. Ager og Engs Hartkorn, har et fladeindhold af 4,672 Tdr. Land. Baade Gaardmændenes og Husmændenes Høveri blev aflaster i Aarene 1836—1840, med Undtagelse af nogle enkelte, da disse ej vare villige til at indgaa mindelig Overenskomst, og for deres Vedkommende blev det først nogle Aar senere opbrøvet. Fra 1846 af ere alle fælleddige Gaarde og Huse bortarvesfæstede imod en usforanderlig aarlig Afgift; saaledes ere for Tiden over 200 Tdr. Hartkorn givne i Arvefæste; deri ere dog beregnede nogle enkelte Gaarde, som allerede i Slutningen af forrige Hundrebaar traadte til dette Forhold til Godsfejeren.

End videre hører til Marienborg Damsholte Kirke med Sognets Konge- og Kirkeiender, matrifulerede for 112 Tdr. Hartkorn og med 1,036 Tdr. Tiende ydende Hartkorn. Det samlede Hartkorn af alle Slags udgjør saaledes 762 Tdr. 1 Eptr. 1 Fdd. 1¹/₄ Alb.

